

**OSMANLI DEVLETİ'NDE “1913 TARİHLİ İDARE-İ UMUMİYE-İ VİLAYAT KANUN-İ
MUVAKKATİ” İLE VİLAYET YÖNETİMİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI**

*RESTRUCTURING OF PUBLIC ADMINISTRATION PROVINCIAL ADMINISTRATION
PROVINCES WITH INTERIM ACT 1913 IN THE OTTOMAN EMPIRE*

Yüksel Kařtan*

Özet

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemi'nde Avrupalı devletlerin yönetim sistemlerinin ve uygulamalarının ülkeye getirilme çalışılması yanında, ülke içindeki Gayrimüslimlerin istekleri ve bu konuda dış baskıların artması sonucunda, devlette önemli düzenlemelere gidilmiştir. Tanzimat döneminde taşra yönetiminde önemli yenilikler yapılmıştır. Bu dönemde yerel meclisler ilk defa açılarak halkın kendi bölgelerinin yönetiminde söz sahibi olmaları hedeflenmiştir. Tanzimat Meclisleri, Büyük Meclis, Küçük Meclis gibi düzenlemelerle Eyalet Umumi ve Eyalet İdare Meclislerinin zemini oluşturulmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nde Balkanlar'da başlayan isyan ve ayrılık hareketlerinin önüne geçebilmek amacıyla 1864 yılında Mithat Paşa önderliğinde “Tuna Vilayet Nizamnamesi” düzenlenmiş ve taşrada yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Daha sonra bu düzenleme 1871 Vilayet Nizamnamesi ile tüm ülkede uygulamaya geçirilmiş ve daha sonra 1876 yılında Kanunu Esasi'de de yerini almıştır.

I. Dünya Savaşı öncesi Osmanlı Devleti 1913'te “İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-i Muvakkat”i vilayette valinin, Vilayet İdare Heyeti'nin ve Vilayet Hususi İdaresi'nin oluşması ve görevlerini çok ayrıntılı bir biçimde düzenlemiştir. Bu düzenlemelerle devlet bir taraftan yerel güçlerin yönetiminde söz sahibi olmalarını, meclislere katılmalarını, anayasal düzene geçişin zemini oluştururken diğer taraftan merkezden gönderilen valilerin yetkilerini artırarak, merkezdeki bakanlıkların taşra teşkilatlarını oluşturarak merkeziyetçi yapıyı kuvvetlendirmeye çalışmıştır. Böylece vilayet idaresinde valinin yetki genişliği ve görevler ayrılığı ilkeleri, vilayetteki meclisler ve görevleri yeniden düzenlenerek ülkede birliğin sağlanması, demokratik bir yönetimin sağlanması gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada “1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet-i Kanun-i Muvakkati”nde vilayette valinin, İl İdare Meclisi ve Vilayet Umumi Meclisi'nin oluşumu ve görevleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, taşra, vilayet, meclis, idare.

* (Doç. Dr.); Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi, kastanyuksel@hotmail.com

Abstract

The Ottoman Empire, in particular Regulations Period European states management systems and practices in addition to the work being brought into the country, those of want of Muslims in the country and as a result of an increase in external pressure in this regard, were made significant arrangements in the state. Arrangements have been made during the provincial management of important innovations. Local councils, public opening for the first time in this period was aimed to have a say in the management of their territory. Arrangements Councils, Great Assembly floor with regulations such as the Small Assembly of the State General Administration and the State Council were trying to establish. Rebellion in the Ottoman Empire in the Balkans and in 1864 in order to prevent the separation movement led by Midhat Pasha "Danube Provincial Regulations" was held and the provinces have been made a new arrangement. Later this regulation implemented in 1871 by the Provincial Regulations in all the countries of Law in 1876 and then took its place in the constitution.

The Ottoman Empire, before World War I. in 1913, "1913 Interim Provincial Public Administration Law", the governor of the province, the County Administrative Board and has held the formation of the Provincial Private Administration and tasks in a very detailed manner. This arrangement with the states to have their own government is the local power on the one hand, to participate in parliament, the floor of the transition to constitutional order increasing the governor of the powers that have been sent from the center to the other side when creating a centralized structure by creating provincial offices of the ministry at the center has worked to strengthen. Thus, the governor of the province administration authority width and principles of segregation of duties, to ensure the country's unity council and the task of rearranging the province has tried to be to ensure democratic governance.

In this study, "1913 Interim Provincial Public Administration Act" of the governor of the province, the Provincial Administrative Council and the General Assembly and the formation of the province have been studied by detailed tasks.

Keywords: Ottoman state, provincial, county, council administration.

Giriş

Osmanlı Devleti 19.Yüzyıl süresinde gayrimüslimlerin ülkeden isyan ederek bağımsız bir devlet kurma girişimlerini önlemek amacıyla, taşra sisteminde onların yönetimde söz sahibi olabilecekleri yeni düzenlemelere gitmiştir. Osmanlı Devleti'nde ilk defa 1808 yılında Padişahın merkezi yönetimi güçlendirmek için zamana ihtiyacı olduğundan ve ülkeden ayrılmaları engelleyebilmek amacıyla Ayanlarla Senedi İttifak anlaşması yapılmıştır.¹ Bu durum ilk defa Padişahın bazı yetkilerini taşrada oluşan Ayanların gücüyle paylaşması demektir. II. Mahmut devletin sözle değil yasalarla yönetilmesi için büyük çaba sarf etmiştir.² II. Mahmut 1834 yılında Divanı Hümayun yerine Meclisi Vala ve Meclisi Vükela'yı kurmuştur. Böylece Avrupa tarzı bakanlıklar oluşturulacak ve bakanlıkların taşrada uzuvları kurularak merkezi yapı kuvvetlendirilecektir. Bakanlık sisteminin Avrupa

¹Sina Akşin, "1839'da Osmanlı Ülkesinde İdeolojik Ortam ve Osmanlı Devleti'nin Uluslararası Durumu", **Mustafa Reşid Paşa ve Dönemi Semineri Bildiriler**, 13-14 Mart 1985, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1994, s.5-12.

²Sina Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yayınevi, Ankara, 1998; Tuncer Baykara, "Mustafa Reşid Paşa'nın Medeniyet Anlayışı", **Mustafa Reşid Paşa ve Dönemi Semineri Bildiriler**, 13-14 Mart 1985, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1994, s. 49-52.

OSMANLI DEVLETİ'NDE “1913TARİHLİ İDARE-İ UMUMİYE-İ VİLAYAT KANUN-İ MUVAKKATİ” İLE VİLAYET YÖNETİMİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

tarzı kurulmasındaki asıl amaç, ülkenin kabine sistemine, parlamenter sisteme ve anayasal düzene geçiş dönemini hazırlamaktır.³

Tanzimat Fermanı ile toprak yönetiminde iltizam usulünden vazgeçilmiş, halkın gelirine göre vergi toplanacağı ilan edilerek yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre taşrada eyaletlere merkezden vergilerin toplanması ve paşaların görevini yapmak üzere paşalardan bağımsız merkeze bağlı ve sorumlu muhassıllar görevlendirilmiştir. Böylece taşrada yerel kimselerin elinde olan vergi toplama görevi vergilerin yeterince toplanamaması ve Tanzimat düzenlemelerinin masraflarının sağlanması amacıyla merkezden atanan kimselere verilmiştir.⁴

Merkez yönetimi taşrada, vergilerin kimlerden ne şekilde, en zaman ve nasıl alınacağını belirlemek, nüfus işleri, emlak işlerinin takibi amacıyla yörenin ileri gelenlerinden bir danışma meclisi oluşturmuştur. Bu meclislere Muhassıl Meclisi adı verilmiştir.⁵ Muhassıl Meclisleri ve muhassılların çalışması ile beklenen vergiler toplanamamış ve başarı sağlanamamıştır. Bu nedenle 1842 yılında muhassılların görevine son verilerek tekrar iltizam usulüne dönmüş beylerbeylerine ve sancak beylerine mali görevler tekrar verilmiştir. Ayrıca “Muhassıl Meclisleri”nin adı “Memleket meclisi” olmuştur. 1842-1849 yılları arasında Tanzimat’ın taşrada uygulanmasında “Memleket Meclisleri” halk arasında çıkan anlaşmazlıkların çözümünde bir mahkeme gibi çalışmış ve merkezdeki Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye’nin taşra örneğini teşkil etmiştir.⁶

1848 yılında Meclis-i Vala-yı Ahkâmı Adliye, uygulamada ortaya çıkan Meseleler nedeniyle Memleket Meclislerin yapısını ve çalışmalarını ayrıntılarıyla belirleyen bir talimatname hazırlamıştır. Buna göre Memleket Meclislerinin yerini sancaklarda Küçük Meclis eyaletlerde Büyük Meclis almıştır. Yeni düzenleme Padişah Abdülmecit’in onayı ile 1 Ocak 1849’da yürürlüğe konulmuştur. Talimatnamede 9 bölüm ve 68 maddede Eyalet Meclislerinin yanında mülki idare sisteminde de yeni düzenlemeler yapılmıştır. Talimatname eyalet, sancak, kaza ve köy yönetimi 1842’den beri uygulanan değişikliklere göre yöneticilerin görevleri ayrıntılı olarak ilk kez yer almıştır.

Talimatname ile eyalet merkezlerindeki meclislerin başkanlığı paşadan alınarak merkezden gönderilen ve memura verilmiştir. İlaveten iki kâtip ile ulemadan seçilecek bir üyenin hükümet tarafından atanması hükmü getirilmiştir. Paşa, defterdar, hâkim ve müftü meclisin doğal üyeleri olarak belirlenmiştir. Müslüman halkın seçeceği dört üye ile

³Niyazi Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 1978; Cevdet Küçük, “*Osmanlı İmparatorluğu’nda Millet Sistemi ve Tanzimat*”, *Mustafa Reşid Paşa ve Dönemi Semineri Bildiriler*, 13-14 Mart 1985, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1994, s.13-23.

⁴Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara,1991,s.208; Reşat Kaynar, *Mustafa Resid Paşa ve Tanzimat*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara,1991,s. 225, 226; Muzaffer Sencer, *Türkiye’nin Yönetim Yapısı*, 2. Baskı, Alan Yayıncılık, İstanbul,1992, s. 60; Engelhardt, *Tanzimat ve Türkiye*, 1. Basım, Çev. Ali Resat, Kaknüs Yayınları, İstanbul,1999,s.48; İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840 -1880)*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara,2000,s.20;

⁵Halil İnalçık, “*Tanzimatın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri*”, BELLETEN Dergisi, Cilt XXVIII, Sayı 112,Ankara,1964,s.626.

⁶Ortaylı, a.g.e.,s. 43; Çadırcı,a.g.e.s. 215.

Müslüman olmayanların ruhani reisleri ve seçecekleri temsilcileri de kurulun üyeleri arasında yer almıştır.⁷ Talimatname, taşrayı merkeze daha sıkı bağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Böylece aşırı merkezîyetçi yapı taşra ile merkezi birbirinden uzaklaştırmış taşrada çeşitli problemler ortaya çıkmıştır. Bu nedenle 28 Kasım 1852 tarihinde merkezden başkan atanması uygulamasından vazgeçilerek meclis başkanlığı yeniden pašalara verilmiştir. Bu düzenleme ile valilere, idareleri altındaki memurları görevden alma hakkı da verilmiştir.⁸

Tanzimat sonrası yapılan düzenlemeler, her ne kadar âdem-i merkezîyetçi izler taşısa da aslında merkeze daha fazla bağlanmıştır. Merkezîyetçi anlayışın yansıması olan bu düzenlemeler neticesinde, vali ve mutasarrıflar birçok konuda merkeze danışma ihtiyacı hissetmiş ve bu nedenle işlerin görülmesinde gecikmeler olmuştur. Bunun sonucunda Fransız yönetim sistemi temel alınarak yeni vilayet nizamnamesi taslağı hazırlanmış ve bu nizamname 7 Kasım 1864 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türk idare tarihinin “isminde ilk defa ‘vilayet’ lafzı geçen” nizamnamesindeki idari taksimatta, eyaletin yerini vilayet, sancağın yerini liva almıştır. Nizamnamede kaza adli bir merkezden çıkarılarak mülki idare birimine dönüştürülmüştür. Ayrıca köy ile kaza arasında birkaç köyün birleşmesinden nahiyeye idaresi kurulmuştur. Buna göre vilayeti vali, livayı mutasarrıf, kazayı kaymakam, nahiyeyi müdür yönetecektir.⁹ Vilayet, liva ve kazaların idare meclislerine üye seçimi ile köylerde muhtar ve ihtiyar meclisi üyelerinin seçimi Nizamname’de düzenlenmiştir. Nizamnameye göre vali, Padişah tarafından atanır ve vilayetin idari, mali, güvenlik ve siyasi işlerinden sorumludur.¹⁰

Nizamnamede vilayetin mali işleri defterdara bırakılmıştır. Defterdar idari olarak valiye bağlıyken mali konularda doğrudan Maliye Bakanlığı’na karşı sorumludur. Nizamname’de yer alan mektupçu vilayetin yazı işlerinden ve vilayette kurulacak matbaanın idaresinden sorumludur. Mektupçunun mahiyetinde tahrirat kalemi yer alır ve bunlar vilayetin tüm resmi yazışmaları, evrak ve kayıttan sorumludurlar. Ayrıca Nizamname’de Gayrimüslim halkın yoğun yaşadığı ve kıyı vilayetlerde Umuru Hariciye Memuru görev alır. Vilayette nafia memuru, ziraat ve ticaret memuru da yer alır.¹¹

⁷Musa Çadırcı, “Osmanlı Döneminde Yerel Meclisler”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 5,Eylül, Ankara,1993,s.5..

⁸Siddik Sami Onar, “*Amme Hukukunun Umumi Esasları*”, Cilt 2,İsmail Akgün Matbaası, İstanbul,1966,s.704; Çadırcı,a.g.m.,s. 5,6; Erkan Tural, “*1881 Hersek İsyanı, 1863 Eyalet Teftişleri ve 1864 Vilayet Nizamnamesi*”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 13, Sayı 2, Nisan,Ankara, 2004, 108-109.

⁹Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Türk Tarih Kurumu Yayını. Ankara, 1991, s. 252; Roderic H. Davison, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Reform**, 1. Cilt, Çev. Osman Akinbay, Papirüs Yayınları, İstanbul, 1997, s.168.

¹⁰Talat Mümtaz Yaman, **Osmanlı İmparatorluğu Mülki İdaresinde Avrupalılaştırma Hakkında Bir Kalem Tecrübesi**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul,1940,s.163; Vecihi Tönük, **Türkiye’de İdare Teşkilatı**, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara,1945,s. 146-15;Tural, a.g.m.,s. 110, 111; Halil Nadaroğlu, **Mahalli İdareler**, Yenilenmiş 5. Baskı, Beta Yayın Dağıtım, İstanbul, 1994, s. 175.

¹¹Alim Şerif Onaran, “*Vilayet Hususi İdareleri*”, İdare Dergisi, Sayı 272,Eylül-Ekim, Ankara,1961, s. 26-42; Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, 7. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1988, s. 154; Eric Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, 16. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul,2003,s.94

OSMANLI DEVLETİ'NDE “1913TARİHLİ İDARE-İ UMUMİYE-İ VİLAYAT KANUN-İ MUVAKKATİ” İLE VİLAYET YÖNETİMİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

1864 Vilayet Nizamnamesi'nin 13. maddesine göre valinin maiyetinde başkanı vali, üyeleri defterdar, mektupçu, hariciye müdür, şer'î işler müfettişi, iki Müslüman, iki Gayrimüslim temsilcisinden oluşan bir idare meclisi oluşturulmuştur.¹² Buna göre vilayet idare meclisi atanlar ile seçilmişlerden oluşmaktadır. İdare meclisi mülki, mali, harici, imar ve ziraata ilişkin meseleleri görüşmeye yetkilidir. Ancak hukuki işler meclisin görevi dışında tutulmuştur.¹³ 1864 Vilayet Nizamnamesi Meclisi Umumi Vilayet adıyla yeni bir meclis oluşturmuştur. Umumi meclis yalnız yerel temsilcilerden oluşan ve yerel halkın arzu ve sorunlarını vilayet idarecilerine bildiren bir danışma organı niteliğindedir. Umumi meclis valinin başkanlığında her sancaktan halkın seçtiği iki Müslüman ve iki Gayri Müslim'den oluşur, meclis valinin olmadığı zamanlarda valinin görevlendirdiği bir memur tarafından yönetilir. Meclis yılda bir defa valinin belirttiği tarihte kırk günü geçmemek üzere vilayet merkezinde toplanarak vilayetin yollarla, köprülerle ilgili meseleleri, belediye ve vilayete ait kamu binalarının yapım, onarım ve bakımı, tarım ve ticaretin geliştirilmesi, vergilerin tespit edilmesi ve toplanması ile halkın dilek ve şikayetleri görüşülecektir.¹⁴

1864 yılında uygulamaya konulan Tuna Vilayet Nizamnamesi'nden sonra 1867 yılında “Vilayet-i Umumiye Nizamnamesi yayımlanmıştır. Bu nizamname yeni bir metin değildir. Nizamname daha sonra küçük tadilatlarla 1913 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 1864 Tuna Eyalet Nizamnamesi ve 1867 Vilayet Umumiye Nizamnamesi ülkede taşra sitemini düzene istenildiği gibi getirememiştir. Bu nedenle 1871 yılında yeni bir nizamname düzenlenmiştir. 1871 Nizamnamesi yeni bir nizamname olmayıp 1864 Nizamnamesini tamamlayıcı, eksikliklerini giderici bir metindir. 1871 Nizamnamesi'nde vilayetin mülki amiri yine validir. Valilik makamı Nizamname'de on üç madde ile düzenlenerek görevleri artmıştır. Valinin idari, mali ve güvenlikle ilgili görevlerine eğitim, bayındırlık, ceza ve hukuk ile ilgili görevler ilave edilmiştir. Ayrıca 1871 nizamnamesi ile valiye yardımcı olmak, görevleri paylaşmak, valinin olmadığı zamanlarda valiye vekalet etmek üzere “Vali Yardımcılığı” memuriyeti oluşturulmuştur. 1871 Nizamnamesi ile 1864 Nizamnamesi'yle vilayet idare sisteminde yer bulan memurlara maarif müdürü, tarik emini, defter-i hakanı müdürü, emlak ve nüfus memuru, evkaf müdürü ve alaybeyi de katılmıştır. 1871 Vilayet Nizamnamesi'nde özel idarenin çekirdeği sayılan vilayet umumi Meclislerine daha fazla yer verilmiştir. Bu Nizamnamede de vilayet umumi meclislerinin herhangi bir konuda karar alma ve uygulama yetkisi olmayıp danışma meclisi hüviyeti devam etmiştir.¹⁵

21 Şubat 1876 tarihinde “İdare-i Umumiye-i Vilayet Hakkında Talimat” adı altında yeni bir düzenleme daha yapılmıştır. Bu Talimatname'de valilerin görevleri “vezaif-i ıslahiye” ve “vezaif-i daimiye” olarak iki başlık halinde yer almış, idari taksimat noktasında bir değişiklik olmamıştır. 1876 Kanunu Esasi'nin Vilayet İdaresi ile ilgili Hükümleri Kanuni

¹²Tönük, a.g.e., 139; Çadırcı ,a.g.e.,s.255; Mehmet Seyyitdanhoğlu, “Tuna Vilayeti Nizamnamesi”. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 2 Mart, Ankara, 1996, s. 71.

¹³Tönük,a.g.e.,s. 139.

¹⁴Şeref Gözübüyük, **Türkiye’de Mahalli İdareler**, TODAİE Yayını, Ankara,1967,s.29; Musa Çadırcı, “Osmanlı Döneminde Yerel Meclisler”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 5,Eylül, Ankara,1993,s.9; İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840 -1880)**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara,2000,s.89.

¹⁵ Yaman,a.g.e.,s. 198-200.

Esasi'nin birinci maddesinde Osmanlı devletinin tüm memleketleri, bölümleri ve mümtaz eyaletleriyle bölünmez bir bütün olduğu belirtilmiştir. Kanuni Esasi 12 bölümden oluşmakta ve 11. bölümünde (108-112. Maddeler) eyaletlere yer verilmiştir. Kanunu Esasi'nin 108. Maddesinde "Vilayetlerin usulü idaresi tevsii mezuniyet ve tefriki vezaif kaidesi üzerine müesses" olduğu ibaresi ile taşra idaresinde "yetki genişliği ve görevler ayrılığı" ilkeleri yer almıştır. Ayrıca Kanunu Esasi'nin bu maddesinde taşra idarelerinin derecelerinin, meclislerinin oluşturulması özel nizamnamelerle düzenlenecek olması yer almıştır.

Osmanlı Devleti içerisinde özellikle Tanzimat Dönemi'nde Padişahın yetkilerinin kanunlarla sınırlandırılarak anayasal sürece geçiş, adalet ve yargı makamlarının yeniden düzenlenmesi, yerel parlamentolar oluşturularak halkın yönetime katılması sağlanmaya çalışılır. Osmanlı Devleti Tanzimat ile beraber taşra yönetimine ve taşrada halkın yönetime katılmasına önem vererek bu bağlamda yeni düzenlemeler gerçekleştirmiştir. 1913 yılında kabul edilen İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-u Muvakkati ile bu ilkeler uygulamaya geçirilmiştir.

A-VİLAYET YÖNETİMİ

Osmanlı Devleti'nde vilayet idaresinin temelini oluşturan 1864 tarihli Tuna Vilayeti Nizamnamesi vilayette mahalli işler için umumi bir meclis oluşturmuştur, fakat bunlara görüş bildirmekten öte bir vazife verilmemiştir. Bunu tamamlayan 1870 tarihli nizamnamede ise umumi meclislerin çalışma sahaları genişletilmesine rağmen yine de en ufak işler için merkezin onayının alınması şart koşulmuştur. Bu nedenle vilayet kanununda yeni bir düzenleme gereği ortaya çıkmıştır.¹⁶

II. Meşrutiyetin ilanından sonra ülke yönetimi konusu tekrar gündeme gelerek Şuray-ı Devlet'çe çalışma yapmak üzere bir kurul toplanmıştır. Kanun-ı Esasi ve vilayetlerden alınan bilgilere göre hazırlanan tasarı Şuray-ı Devlet'te görüşüldükten sonra Meclis'e sevk olmasına rağmen Balkan savaşları nedeniyle kanun halini alamamıştır. Balkan savaşları sonucu oluşan hükümet bu tasarımı bazı değişikliklerle birlikte ele alarak 15.3.1913'te "Geçici Yasa" halinde Meclisten çıkararak yürürlüğe koymuştur.

1913 tarihli İUVKM¹⁷'ti iki bölümden (İdare-i Umumiye-i Vilayet ve İdare-i Hususiye-i Vilayet) oluşmaktadır. İdare-i Vilayet kısmı da üç kısma ayrılarak birinci bölümde (1-19.Maddeler) vilayete ilgili genel hükümler, ikinci kısımda (20-60.Maddeler) mülki idare amirleri ile vilayet memurlarının görevleri, üçüncü kısımda (62-74. Maddeler) da İdare Meclisi ile ilgili maddeler ele alınmıştır. Umumi Vilayet bölümü de kendi içinde iki kısma

¹⁶ İsmail Hakkı Görel, "Memleketimizde Vilayet İdaresi Tarihine Bir Bakış", İdare Dergisi, Yıl 16, Sayı 173, Mart-Nisan, Ankara,1945,s.17; ;Tevfik Çavdar,"1913 İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu ve Genel Meclis Üyelerinin Mesleklerine İlişkin Nitelikleri",TODAE,C.XVI,S.1,Mart 1983; Halil Işık,"Mülki İdare Sisteminin Tarihiçesi", TİD Aralık, Ankara,1993,s.382.

¹⁷ 1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati, Düstur,Tertip 2, Cilt 5,Sayfa 186, Ref. No: 3268, Hicri 17 R.Ahir 1331, Rumi 13 Mart 1329, Miladi 26 Mart 1913.

OSMANLI DEVLETİ'NDE “1913TARİHLİ İDARE-İ UMUMİYE-İ VİLAYAT KANUN-İ MUVAKKATİ” İLE VİLAYET YÖNETİMİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

ayrılarak önce (75-102. Maddeler) meclisin görevleri, sonra meclisin (103-149. Maddeler) oluşum ve çalışma tarzı ayrıntılıca irdelenmiştir.¹⁸

İUVKM'nde valiler güçlendirilerek yetkileri arttırılmıştır. Taşrada, İstanbul'da yapılan bürokratik reformlar aynen yapılmıştır. Vilayet merkezlerindeki görevlilerin yapacakları işler, maliye ve hukuk işleri ayrıntılarıyla yasada yer almıştır. Kanunun birinci kısmında mülki taksimatta bir değişiklik yapılmamakla beraber, vilayet merkezinde bir “Merkez Kazası” teşkil edilerek yönetici olarak kaymakamın tayin edilmesi önceki kanunlara göre getirilen yenilik olmuştur. Artık vali merkezde görevlerinin bir kısmını devrederek vilayet bazında daha faal duruma gelmiştir. Ayrıca gayri mülhak Liva¹⁹ vilayet statüsüne getirilmiş, liva yöneticisi yerini korumuştur. Gayri mülhak liva Mutasarrıfı direkt vali gibi merkeze karşı sorumlu tutulmuştur. Gayri mülhak liva içerisindeki idari bölünme yine eski halini korumuştur.

Yeniden idari taksimata gidilmesi kanun ile yapılacak, liva ile kaza merkezlerinin, sınırlarının değişmesi Umumi Meclisin kararı ve Dâhiliye Nezaretî'nin onayı ile Padişahça yapılacaktır. Vilayet merkezinde bulunan idare şube reislerine bakıldığında önceki kanuna göre önemli değişikliğe gidilmemiş, fakat memurluk ve memur sayısında artış olmuştur. Polis Müdürlüğü, Posta ve Telgraf Müdürlüğü, Vilayet Tercümanlığı, Vergi Müdürlüğü gibi yeni kurumlar oluşturulurken Hariciye Memurluğuna yer verilmemiş ve Defter Nazırlığı yerine de Divan-ı Umumiye Başmüdürlüğü kurulmuştur. Valilerin tayini ve azli Dâhiliye Nezaretî ve Heyeti Vükelanın kararı ve Padişahın onayı ile olmaktadır.

Vilayet idare şube reisleri ile liva Muhasebecisi, Tahrirat Müdürleri, Maarif Müfettişlikleri, orta öğrenim müdür ve öğretmenleri bağlı buldukları nazırlıklarca atanır ve tayin olunur. Bunlardan Vali Muavini, Mektupçu, Jandarma Kumandanı, Polis Müdürü, Nüfus Müdürü, Ecnebi Müdürü, Vilayet Tercümanı ve liva Tahrirat Müdürlerinin tayinlerini öncelikle Dâhiliye Nezaretî tarafından valilerin görüşü doğrultusunda yapılmaktadır. Vilayetteki ikinci derecede bulunan memurların ataması, tayini ile liva ve kaza merkezlerindeki memurların tayin ve atanması idari şube reislerinin onayından sonraki ataması vali tarafından yapılmaktadır.

Her kim olursa olsun memurların kanunların uygulanmasında bir değişiklik yapıldığını öğrenirse sözlü veya yazılı olarak vilayete şikâyet edebilir. Fakat yazılacak dilekçede şikâyet ettiği kişinin adını ve görevini bildirecek fakat şikâyeti gizli tutulacaktır. Ama bu şikâyet garaz için yapıldığı anlaşılırsa hemen Müddei-i Umumilikte kendisi hakkında tahkikat başlatılacaktır.²⁰ Vilayet memurlarından her biri kanunların kendilerine verdiği vazifeleri ve vali tarafından kanunlara uygun olarak verilen emirleri yerine

¹⁸Bünyamin Günel, İl Özel İdaresi Kanunu, İstanbul, 1987, s.38-60.

¹⁹1964 Tuna Eyalet Nizamnamesi ile Liva merkeze bağlı veya bağımsız olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Liva yöneticisine Mutasarrıf denir.

²⁰ İUVKM , Düstur, Tertip 2, Cilt 5, Sayfa 186, Ref.No:3268, Hicri 17 R.Ahir 1331, Rumi 13 Mart 1329, Miladi 26 Mart 1913, İUVKM, Madde 18-19.

getirmek ve havale edilen işler üzerine görüş bildirmek, dairelerindeki işlerin düzenli olarak yürütülmesinden sorumludur.²¹

B-VALİ'NİN GÖREVLERİ

Geçici kanunda valinin vilayetteki görevlerine büyük bir önem verilmiş ve bunları hem idare hem de umumi bölümlerde ele alınmıştır. Buna göre valinin idari, güvenlik, denetleme ve maliye ile ilgili görevleri vardır. İcra kuvvetinin başı, her Nezaretin vekili ve temsilcisi olarak vilayet idaresinden sorumludur. Merkezden gelen emir, talimat ve kanunları tebliğ ederek uygulanmasını sağlamak, huzur ve asayiş, adaleti, hukuku mümkün olduğu ölçüde gerçekleştirmeye çalışmak görevleri arasındadır. Ayrıca ikinci derecede bulunan memurları, polis efradını tayin etmek, Vilayet İdare ve Umumi Heyetine başkanlık yaparak vilayet umumi idare işlerinin menfaatlerini gözetmek, korumak ve yazı işlerinin düzenli olarak yürütülmesini sağlamak idari görevleri arasındadır.

Vali, vilayette idare şube reislerinin tayininde merkeze görüş beyan eder. Halkın her türlü sözlü ve yazılı şikâyetlerini dinler, problemlere çözüm yolları arayarak uygulanmasını sağlar ve çözemediği konuları da merkeze bildirir. Her nevi bulaşıcı ve halkın sağlığını tehdit edici unsurlara karşı tedbir alarak genel sağlığın korunmasını sağlar. Vilayet dâhilinde çeşitli ticaret imkânlarının geliştirilmesi, tarım, ziraat, sanayi gibi dalların sorunlarıyla yakından ilgilenmek ve yenileşme çalışmalarını sürdürmek ile eğitim ve öğretimin mümkün olduğu ölçüde en faydalı halde yapılması, problemlerinin çözülmesi ile uğraşarak çözemediği konuları merkeze rapor etmek, icraatla ilgili görevleridir.²²

Vali, vilayette asayiş ve emniyetin sağlanması için yeteri kadar emniyet gücü bulundurur ve hatta bu kuvveti yeterli görmediği takdirde askeri birliklerden yardım isteyebilir. Her hangi bir olaya karşı bu kuvvetlerin bir kısmını oraya sevk eder ve bir ihtilal olasılığına karşı merkezle istişare ederek sıkıyönetim ilan etme, vilayetın sahil güvenliğinin sağlanarak kaçakçılığı önlemek için gerekli çalışmaları sağlamak güvenlikle ilgili görevleridir. Güvenlikle ilgili görevleri arasına askeriye de dâhil edilmiştir.

Yılın uygun zamanlarında vilayeti devir ve teftiş ederek gerekli aksaklıkların düzeltilmesi için çalışır. Bu esnada ikinci derece memurları herhangi bir hatası sonucu hemen, birinci derece memurları merkezle istişare ile işten el çektirip cezalandırabilir veya çalışmalarından dolayı ödüllendirebilir. Ayrıca teftişleri sırasında uygun bulmadığı özel işyerlerine de ceza veya ödül verme, jandarma kumandanının işten el çektirilmesi ya da yerinin değiştirilmesi, adliye ve mahkemede görülen aksaklıkları derhal Müddei Umumiliğe bildirerek sonucu istemek yetkisine haizdir. Vali, vilayet dâhilindeki genel teftişini yılda iki aydan az, dört aydan fazla süre ile gerçekleştiremez.

Vali, her sene vilayetın bütçesini Umumi Meclisin toplantısından önce hazırlatıp incelettirerek evvela Vilayet Encümenine, sonra Umumi Meclise, bütçenin tasdikinden sonra her ayki harcamaları gerekçesiyle encümene sunar. Geçen yılın harcamaları da aynı

²¹ İUVKM, Madde 34-36.

²² İUVKM, Madde 9-22.

OSMANLI DEVLETİ'NDE "1913 TARİHLİ İDARE-İ UMUMİYE-İ VİLAYAT KANUN-İ MUVAKKATİ" İLE VİLAYET YÖNETİMİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

şekilde tetkik edildikten sonra Umumi Meclise sevk edilir. Vilayette bulunan her türlü gelir getirici malların idaresini, alış ve satışını, kiralanmasını, ihtiyaca göre araç ve menkul kiralanmasını ve gereken binaların yapılmasını sağlar. Vali, okul, hastane, ıslahane ve diğer sosyal kurumların gelişmesi ve çalışmalarını sürdürmesi için vilayet gelirlerinden yardım eder. Vilayette yapılan bağışları kabul edilmesi, gerekli yerlere harcanması, akarsulardaki ticaretin, deniz ticaretinin, kum ocakları ve her türlü yeraltı-üstü zenginliklerinin işlenişi, ihalesi Umumi Meclisin kararı ile valiye aittir.²³

Görüldüğü gibi vilayette valinin yetki genişliği arttırılmış ve bunlar maddeler halinde ele alınmıştır. Vali idari ve icra görevlerini idare şube reisleri, İdare ve Umumi Meclis yoluyla, teftiş görevini bizzat Müfettişler vasıtasıyla; güvenlik görevini asker ve polislerle; yargı görevini de mahkemelerle yerine getirmektedir.

İlk defa vilayet merkezleri merkez kazası statüsüne getirilerek yönetici olarak başına bir kaymakam atanmıştır. Böylece Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan beri ilk kez vilayet merkezinde ayrı bir birim oluşturulmuştur. Merkez Kazası da diğer kazalar gibi bir livaya değil doğrudan valiye bağlıdır.

1913'te yayınlanan yasada idari bölünmede çok önemli bir değişiklik yapılmamıştır. İdare meclislerinin kuruluş ve görevlerinde bazı yenilikler yapılmaktadır. Vilayet özel İdaresine ilk defa yer verilmekte, yerel işler ve bu işleri yapacak kimselerin uyacakları kurallar ayrıntılarıyla sıralanmaktadır. Vilayet bütçesi, gelir-giderler, alacak ve borçların neler olduğu ayrıntılarıyla yer almıştır.

Yapılan tüm değişiklikler ve uygulamalar tamamen normal vilayetlerde gerçekleştirilebilmiştir. Özerk vilayetlerdeki uygulamalar daha değişik olmuştur. Örneğin 1861 de ilan edilen Lübnan Nizamnamesi sadece Lübnan için geçerlidir. Bosna, Girit, Mısır gibi vilayetler de aynı ayrıcalığa maruz kalmıştır.

1913 tarihli İUVKM iki yeni karakter taşımaktadır. Bunlardan biri, ülkede tevsi-i mezuniyet esaslarına dayanan bir idare kurulması, diğeri ise vilayetlere hükmi şahsiyet tanınarak mahalli idarenin bir kademesinin oluşturulmuş olmasıdır. 1871 'teki Nizamname de dâhil İl Umumi İdaresinin tüzel kişiliği, kendine özgü mali kaynakları, bütçesi yok ve tam bir mahalli idare niteliğine sahip değildir. 1913 tarihli Kanun ile vilayetler merkezce idari taksimatın bir cüz'ü ve hükmi şahsiyeti haiz bir Âdem-i Merkezîyet idaresi olarak kabul edilmiştir.²⁴

C-VİLAYET İDARE MECLİSİNİN OLUŞUMU, ÜYELERİ VE GÖREVLERİ

Geçici kanunda Vilayet İdare Meclis Üyeleri arasında önemli değişiklik olmamakla beraber Müftü, Nafia Ser Mühendisi, Maarif ve Ziraat Müdürü meclise dâhil edilmiştir. Böylece önceki asil olan beş üyelik sayısı sekize çıkmıştır. Ruhani liderlerle halk temsilci sayıları belirtilmemiş olduğundan bölgelere göre farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin

²³GünaLa.g.e.,s.35-38; İUVKM, Madde,98-100.

²⁴İl Özel İdaresinde Yeniden Düzenleme,TODAİE,C.2,S.1, Mart,Ankara, 1969, s.24-31; Meriç Osman,"İl Mahalli İdaresi",TİD,S.370, Ankara,1986, s.1-2.

Ankara vilayetinde ruhani lider yer almazken, her kazadan dört temsilci yer almıştır. Vilayet İdare Meclisi, valinin reisliğinde yukarıdakilerin yanında Naip, Defterdar ve Mektupçudan oluşmaktadır.

İdare Meclisi, memurların yargılanmasını ile hükümete ait her türlü müzayede ve alım satımı kanunlara, nizamlara uygun olarak icra ederek, lüzumlu olan mukavelelerin tayin şartlarına göre uygunluğunu sağlamak; aşar gelirleri ile gümrük vergisinin kanun ve nizamlar dâhilinde açık arttırma ile satmak; halkta ve emanette kalan malları idare etmek; devlete ait ormanlardan nizamlara uygun kerestelerin müzayede ile satışını yapmak; hükümete ait tüm menkul ve gayri menkullerin nezaret ve muhafazası ile kabristan mahallerini tesis etmek; mahalle halkının lüzum gösterdikleri cetvellerin incelenmesi için memur sağlamak; kanun ve nizamların meclise verdiği görevleri yerine getirmek gibi vazifeleri yer alır.

İdare Meclisi üyesi olmayan diğer idare müdürleri kendi birimleri ile ilgili konuların görüşülmesinde üye sıfatıyla meclise davet edilerek, o iş hakkındaki teklifi onaylarlar. İdare Meclisi bu kanun ile Umum Meclisi Encümeninin vilayete ait vazifesine müdahale etmez, livada ve mülhak kazalar idare meclisindeki anlaşmazlıklar Padişah nezdinde incelenebilir. Vilayet İdare Meclisinin görüşmelerinin tetkik mercii ise Devlet Şurası'dır.

Vilayet idare şubelerinde verilen kararlara itirazlar Vilayet İdare Meclisince incelenir ve İdare Meclisi aleyhine de Devlet Şurası'na müracaat edebilir. Liva idare Meclisinin kararların tetkik mercii Vilayet İdare Heyeti ve liva idare şube reisleri hakkındaki inceleme mercii Liva İdare Meclisi, bu meclisin kararları da Vilayet İdare Meclisince incelenir. Vilayet İdare Meclis üyeleri verdikleri kararlardan sorumludurlar. Meclis kararıyla ilgili olarak birisi tarafından talep olduğunda, meclis dışından kimse alınmayarak ücretsiz ve tasdik edilerek uygulanır.⁸

Umumi Meclis, İdare Meclisi veya İdare Şube memurlarınca bu karara uygun kabul edilen kararlar ve tedbirlerin tatbik ile icrasına zorluk çıkartan veya muhalefet edenlere herhangi bir üst mahkemeye müracaat hakkı olmaksızın bir liradan beş liraya kadar nakit para cezası verilir. Hüküm edilen nakdi vermektен çekinenler, İdare Meclisinde görüşülerek konunun en büyük mülki amirce Müddei Umumiliğe bildirildiği takdirde Asliye Mahkemesine gerek kalmadan Ceza Kanununun 37. Maddesine göre nakit para cezası hapis cezasına çevrilir ve derhal uygulanır. Görüldüğü gibi meclisin çalışma tarzı konusunda herhangi bir açıklamaya gidilmemiş ve sadece oluşumu ile görevlerine değinilmiştir.

Meclisin çalışma biçimi önceki gibi devam etmekle beraber yasada yer almamıştır. Vilayette güvenliğin sağlanması ve güvenlik güçlerinin yönetimi meclisten alınarak valiye verilmiştir. Meclisin olağanüstü durumlarda istenecek düzenli askerin ihtiyaçlarının karşılanmasını, Belediye Meclisinin aldığı kararların incelenmesi, sancaklar arası yolların bakım ve onarımı görevleri son bulmuştur. Yine meclisin vilayet sınırları içindeki ziraat ile

⁸ İUVKM, Madde, 62,65-74.

OSMANLI DEVLETİ'NDE "1913TARİHLİ İDARE-İ UMUMİYE-İ VİLAYAT KANUN-İ MUVAKKATİ" İLE VİLAYET YÖNETİMİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

ticaretin geliştirilmesi, genel sağlığın korunması, ıslahhane, hastane tesisi ile panayır ve pazar yerlerinin belirlenmesi, müzakere ederek tutanakların vilayete sunulması, sancak idare meclislerinin havale ettiği işlere bakmak gibi görevleri çıkartılmıştır. Bunun yanında yargı ile ilgili görevleri arasından da rüşvet, zimmete geçirme ve hazine gelirleri ile ilgili suçlara bakmak, memurlar arasındaki anlaşmazlıkları çözümlenmek, vergi anlaşmazlıkları, uyuşmazlıkları, hükümetle işletmeler arasında çıkan uyuşmazlıklara bakmak gibi maddeler yasaya alınmayarak vilayet idare meclisinin yetkileri daraltılmış ve bu yetkiler valinin bünyesinde toplanmıştır.

D-VİLAYET HUSUSİ İDARESİNİN OLUŞUMU, ÜYELERİ VE GÖREVLERİ

Vilayet Hususi İdaresi ilk defa bu kanunla meşru bir zemin bulmuştur. Artık vilayetin merkezîyetçi yapısının yanında bir de hususi idaresi yasal olarak oluşmaktadır. Bu ikinci bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda Vilayet Hususi İdaresinin kapsamı, görevleri ve icrası, ikinci kısımda da Vilayet Umumi ve Encümen Meclislerinin oluşumu, çalışma tarzı anlatılmaktadır. Buna göre; Vilayet Hususi idaresi taşınır ve taşınmaz mallara sahip ve bu kanun ile sınırlı görevleri yerine getirmekle yükümlü bir tüzel kişiliktir.

Vilayet Hususi İdaresi malları korunma ve dokunulmazlığı açısından Devlet malı sayılmakta, işlerini ve menfaatlerini yürüten, koruyan, onu temsil eden ve tanıyan organları da Vali, Vilayet Hususi meclisi ve Vilayet Daimi Encümenidir.²⁵ Vilayet Hususi İdaresine ait tüm işleri ve görevleri yerine getirmek valiye aittir. Kurum memurlarının görevlerini kötüye kullanmaları halinde devlet memurlarının yargılanma usulüne tabi tutulurlar.

E-VİLAYET UMUMİ HEYETİ

Kanunla artık meclis üyeliği kazalardan seçilen üyelere oluşmakta ve başkanlığını da vali yapmaktadır. Üye sayısı kazaların nüfusuyla orantılı olmaktadır. Buna göre nüfusu 12500-18750 'ye kadar bir aza; 18750-31250'ye kadar iki aza; 31250-37500'e kadar üç aza 37500-5000'e kadar dört ve bu miktardan fazlası aynı oranla arttırılacak, ama nüfusu 12500 den az olan kazalara da bir azalık verilecektir. Bu seçimleri vali yaptırmaya mecburdur.²⁶

Meclis azası olabilmek için mebus olma şartlarına sahip, aynı vilayetten olmak gerekir. Askerlik hizmetini yapanlar, Ayanlar, Mebuslar, hâkim, devlet ve vilayet mensubu olanlar, mültezim ve müteahhitler aza olamazlar. Meclis azalarını kazadaki son mebus seçimlerinde merkezde oy kullanan seçilmiş temsilciler ile belediye meclis üyeleri tarafından oluşacak heyetçe seçilecektir. Yapılan seçimde en çok oy alan kişi aza olur. Şayet bir kimse bir kaç yerde aza seçilirse sekiz gün içinde bir yeri tercihe aksi takdirde en çok oy aldığı yerin azası sayılır. Azalık süresi dört yıl ve bu süre sonunda tekrar azalığa seçilme hakkı bulunmaktadır.²⁷ Görüldüğü gibi azalık çok önemli sayıldığı ve herhangi bir şayiaya yol

²⁵Yılmaz Bahtiyar, "İl Özel İdaresi", TİD, S.379, Haziran, Ankara, 1988, s.72; Mustafa Tamer, "İl ve İlce Meclisleri", TİD, Yıl 65, Mart, S.398, Ankara, 1993, s.187.

²⁶ İUVKM', Madde, 103.

²⁷ Günal, a.g.e., s.38-39.

açmamak için şartlar oldukça ağır ve tedbirlidir. Bu da vilayetin ihtiyaçları ve modernleşmesi için gerçekten çalışacak insanların meclise girmesi için başvurulmuş bir çaredir.

Azanın biri istifa eder, cinayet işler, herhangi bir yüz kızartıcı suça maruz kalır veya bir içtima yılında toplantıların yarısından çoğuna mazeretsiz katılmaz ise azalığı son bulur. Ölüm veya başka bir nedenle azalık boşalırsa ondan sonraki en çok oy alan kişi kalan süre için azalığa devam eder. Ama oylar eşit ise seçim kura esasına göre yapılır. Vilayet Umumi Meclisi senede bir defa valinin başkanlığında toplanır. Toplanma ayının tarihi vali tarafından belirlenir. Toplantı bütçesinin yeni yılın gelmesinden önce meclise tasdik edilerek Dâhiliye Nezareti'ne gönderilecek şekilde kararlaştırılır.²⁸

Meclisin toplanma süresi kırk gün olarak belirlenmiş, ama işlerin daha önce bitmesi halinde toplantı süresinden önce son bulacaktır. Meclisin toplantı süresi sona erdiği halde, konuların incelenmesi ve görüşülmesi neticelenmemiş ise Vilayet Umumi Meclisi on beş günü geçmemek üzere toplantıyı uzatabilecek ve bunun gerekçesini Dâhiliye Nezareti'ne bildirecektir. Merkezi idare veya vilayet yönetimi tarafından lüzum görüldüğü takdirde, meclis zaman ve süresi belirtilerek olağandışı toplantıya çağrılabilir ve bu toplantıda incelenecek konular üyelere davet çağrısı ile duyurulacaktır. Bu konular dışında mecliste görüşme yapılmasına izin verilmemiştir. Ayrıca yine meclis üyelerinin üçte biri gerekçelerini ortaya koyarak validen gündem dışı toplantı talep edebilecekler ve vali bu durumda konuyu Dâhiliye Nezareti'ne bildirecektir. Şayet Nezaret tarafından bu talep uygun görülürse, meclis toplanarak gerekçedeki konuyu görüşecektir.²⁹

Meclisin ilk toplantısında üyeleri arasından oy çokluğu ile bir başkan yardımcısı ile iki kâtip seçilecektir. Bu seçilen kişilerin süresi bir yıl olup ikinci yılın ilk toplantısında sona erecektir. Valinin olmadığı zamanlarda, meclise başkan yardımcısı valinin yerine vekillik yapacaktır. Meclis toplantıları ile ilgili her türlü yazışmalar Encümen kaleminde yürütülecektir. Meclis Vilayet geçici vilayet kanunu usulüne göre yönetilecektir.³⁰

Vilayet Umumi Meclisi'nin toplanma ve çalışma usullerine bakıldığında ise, meclis üye tamsayısının yarısından bir fazlası hazır bulunmadıkça görüşmelere başlamasına izin verilmemiştir. Meclisin kararları, toplantı da hazır bulunanların mutlak çoğunluğu ile alınacaktır. Şayet bir iş hakkında mutlak çoğunluk sağlanamazsa, o işin görüşülmesi ertesi güne bırakılacaktır. Yine mecliste o iş ile ilgili mutlak çoğunluk sağlanamazsa, nispi çoğunluğa bakılacak ve ona göre karar verilecektir. Mecliste bir konu ile ilgili oylamasında oyların eşitliği halinde, başkanın oyunu kullandığı tarafın kararı kabul edilecektir. Meclis azasının her biri oylamada oy vermeye mecbur tutulmuştur. Mecliste yapılan seçimlerde gizli oy, açık tasnif usulü yapılırken bütçe müzakerelerinde azaların adları okunarak oylama yapılacaktır. Mecliste alınan kararlar vilayet gazetesince ilan edilecektir.³¹

²⁸ İUVKM, Madde 111.

²⁹ İUVKM, Madde, 112-115.

³⁰ İUVKM, Madde, 117-118.

³¹ İUVKM, Madde, 119-120.

OSMANLI DEVLETİ'NDE "1913TARİHLİ İDARE-İ UMUMİYE-İ VİLAYAT KANUN-İ MUVAKKATİ" İLE VİLAYET YÖNETİMİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

Çoğunlukla mecliste görüşülecek olan konular vali tarafından usulen meclise sunulmuştur. Meclis üyelerden her birinin de herhangi bir konu hakkında meclise görüşülmek üzere teklif verme hakkına sahiptir. Bu teklifler mecliste mutlak ekseriyetle kabul edilirse gündeme alınacaktır. Meclisin oturumlarında siyasi görüşme yapması ve siyasi temennide bulunması yasaklanmıştır. Vali, lüzum gördüğünde hemen Dâhiliye Nezareti'ni bilgilendirerek görüşmeleri bir hafta erteleyebilecektir. Vali, şayet meclisin feshine gerek duyarsa, bunu gerekçeleriyle birlikte Nezarete bildirecek ve bu durum hakkında Heyeti Vükela'nın vereceği karara göre hareket edecektir. Bütün bunlara rağmen meclisin kararı tekrar ederse, bu durumda meclisin tatil edilmesine Padişah karar verecektir. Bu gibi durumlarda vilayette üç ayı geçmemek üzere tekrar seçime gidilme kararı alınacaktır. Böyle bir durum gerçekleşirse meclis hemen ilk toplantısında kapanma kararı alacaktır.³²

Meclis şayet vilayet bütçenin onaylanmasından önce fesih olursa, bir önceki yılın bütçesi meclisin seçimler sonrası tekrar toplanarak yeni bütçeyi kabul etmesine ve kabul edilen bütçenin usulünce onaylanmasına kadar geçerli olacaktır. Meclisin toplanma ve çalışma usulü ile ilgili olarak meclisin belirtilen zamanın dışında ve kendi binasından başka bir yerde toplanmasına izin verilmemiştir, şayet buna rağmen bu şekilde meclis toplanmışsa, meclisin aldığı kararlar geçerli olmayacaktır. Kanunda valinin bu tür toplantılara mehil vermemesi gerektiği belirtilmiştir. Vali tarafından meclisin her yılki ilk toplantısında, bir önceki yılın toplantısında alınan kararların uygulama ve yürütülmesine dair verilen rapor görüşülecek ve bu rapor ile alınan kararın bir örneği Dâhiliye Nezareti'ne gönderilecektir. Şayet meclis görüşmelerinde Vilayet Daimi Encümeni'nin konu üzerindeki açıklamaları yeterli görülmezse, konu meclisin üçte ikisinin onayı ve bir tutanak ile Dâhiliye Nezareti'ne gönderilecektir.³³

Geçici kanunda Vilayet Umumi Heyeti'nin görevleri arasında şunlar yer almıştır:

-Osmanlı Devleti'nde devlet dairelerinde görülecek lüzum üzerine yapım, bakım ve onarımı Nafia Nezareti'ne ait olan yollar dışında vilayet içinde liva, kaza ve nahiyeleri birbirine bağlayan yollar ile bunlara bağlı geçitlerin yapımı ve sürekli onarımı ile ilgilenmek.

-Vilayet içindeki akarsulardan Nafia Nezareti'nce vilayet idaresine verilecek olanlarla ilgilenmek ve bu sulardaki her türlü ticaretin yapılması ve suların işletilmesini sağlamak.

-Sahili olan yerlerde yapımı bakanlık tarafından vilayete bırakılanlarla ilgili her türlü yapım ve bakımı yapmak.

-Vilayet içindeki otobüs, minibüs işletmelerine ruhsat vermek.

- Demiryolu inşaatı için bakanlıktan izin alınarak çalışmalarını gerçekleştirmek.

³² İUVKM, Madde,123.-128

³³ İUVKM, Madde,129-130.

-Vilayette örnek ve deneme çiftlikleri kurarak tarım, hayvancılık, ziraat, orman, sanayi ile ilgili çalışmaların yapılması ve bunlar için sergi, yarışmalar, at yarışları düzenlenmesi ve parasal ödül verilmesi sağlamak.

-Vilayette tohum ıslah çalışmalarını yürütmek, ziraata en elverişli teknik aletlerin yapılmasını veya getirilmesi sağlamak ve halkın örnek alabileceği tarım müzeleri kurulmasını gerçekleştirmek.

- Vilayette tarım yardımlaşma ortaklıkları kurularak hâsılı tarımın gelişmesini sağlayacak her türlü faaliyetin yapılması ve uygulaması sağlamak.

- Vilayette orman yetiştirmeye elverişli yerleri ağaçlandırmak, yabancı ağaçların aşılınarak verimli hale getirilmesini sağlamak.

-Vilayette yerli tasarrufu sağlamak ve kredi sandıklarının kurulmasına veya izin verilmesi gibi çalışmalarını sürdürmek.

-Vilayet ihtiyaçlarına cevap verebilecek sanat okulları açarak mahalli sanayiye güçlendirmek.

-Vilayette gerekli yerlerde ticaret odaları ve ticaret borsalarının kurulmasını sağlamak, Çeşitli etkinlikler yaparak finans desteği yaratmak suretiyle mahalli ihtiyaçlara para kaynağı sağlamak.

-Vilayette ihtiyaç nispetinde sanayi müzeleri açmak.

-Vilayette genel veya gerektiğinde gezici ve gece okulları açarak tüm vatandaşların ilköğretimle diğer kademelerdeki okul ihtiyaçlarını gidermek ve bu yolda gereken çabayı göstermek.

- Vilayette yetim evleri, hastane, akıl hastanesi, güçsüzler yurdu gibi hayır ve sağlık kurumlarını kurmak.

-Vilayete ait tüm taşınır, taşınmaz malların yönetimini sağlamak; yararlı olarak kurulacak bayındırlık, hayır kurumlarının yönetim ve gözetimiyle ilgilenmek.

-Meclis, özel idare bütçe tasarısını madde madde ve bütçeye bağlı cetvelleri bölüm bölüm inceler ve gerekli gördüğü yönlerini değiştirerek kabul eder.

-Vilayet idare şube başkanları hususi idare hizmetlerinden kendi idarelerine ait işlerin ve daireleri ile ilgili bütçe kısımlarının görüşülmesi sırasında mecliste bulunarak gerekli açıklamayı yaparlar.³⁴

Meclis gerekirse vilayet içindeki bayındırlık, milli eğitim ve sağlıkla ilgili çalışmalarda harcanmak üzere borçlanma akdine karar verebilir. Toplamı hususi idare bütçesinde belirtilen olağan gelirlerin bir seneliğinin üçte birisini geçmeyen borçlanmalar valinin önerisi ve meclisin kararı ile yapılır. Bu miktardan fazla ve toplamı meclis bütçesindeki olağan gelirlerin bir seneliği karşılığı kadar olan borçlanma akdine meclis kararı ile gerek

³⁴Günel,a.g.e.,s.44-46; İUVKM, Madde,88.

OSMANLI DEVLETİ'NDE “1913TARİHLİ İDARE-İ UMUMİYE-İ VİLAYAT KANUN-İ MUVAKKATİ” İLE VİLAYET YÖNETİMİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

gösterilecek borçlanmalar için Padişahın onayı gerekmektedir. Bir veya daha çok borçlanma toplamı, bir senelik olağan gelirlerin miktarını geçerse kanunla izin alınır.³⁵

Meclis, hususi idare bütçesine dâhil olan yapım ve onarım planlarının teknik durumu dışındaki hususlarını ve Vilayet Daimi Encümeninin konu ile ilgili raporlarını inceleyip karara bağlar. Gelecek yıl bütçesiyle birlikte meclise verilen geçen yılın kesin hesabı ve bu konuda daimi encümenince düzenlenecek raporu inceleyerek karar verir. Bu kesin hesaplar vali tarafından Dâhiliye Nezareti' ne onaylanmak üzere gönderilir. Mahalli hizmetlere girmeyen girişimler hakkında dileklerde bulunabileceği gibi, vergilerin ve diğer gelirlerin dağıtım ve toplanmasında, diğer işlerde kanun ve tüzüklere aykırı gördükleri durumların düzeltilmesi, iyileştirilmesi için ilgili makamlara başvurabilir. Yukarıda sözü edilen vergi gelirlerinin artmasını sağlayan önlemler hakkında görüş bildirebilir.³⁶

Vilayet Genel Meclisine alınan kararlar valinin onayı ile kesinleşir. Vali, alınan kararlar aleyhine, toplantı tutanağının düzenlenmesinden itibaren 20 gün içinde itiraz hakkına sahiptir. İtiraz halinde konu Devlet Şurası tarafından incelenir. Şura evrakın verilişinden itibaren iki ay içinde bir karar vermek zorundadır. Vilayet Encümeni her yılın toplantı bitiminde genel meclisçe azaları arasında seçilecek dört kişiden oluşur. Genel meclis azasının sayısı sekizden fazla olacak mahalleler encümenlerinin sayısı iki kişi de olabilir.³⁷ Genel meclis azaları tarafından encümen azalığının iki katı aday seçilir. Bunlardan en fazla oy alanlar encümen azalığına tayin olurlar. Oyların eşit olması halinde seçim kura ile yapılır. Diğer yarısına da yedek üye denerek herhangi bir nedenle boşalma olduğunda en fazla oya sahip olandan başlanmak üzere encümene davet edilirler.³⁸

Prensip olarak encümen azalarının ayrı kazalardan olması şarttır. Belediye ve idare meclisi azası istifa etmeden vilayet encümenliğine aza olamazlar. Encümenliğin süresi bir yıldır, fakat genel meclisçe lüzum görülürse olağan dışı toplantıda dahi tatil olabilir. Encümen azası tekrar azalığa seçilebilir. Encümenlere genel meclis kararı ile bin beş yüz kuruşu geçmemek üzere ücret ödenir. Encümene vali veya vekil tayin edeceği başkanlık yapar ve lüzum görüldükçe vali tarafından toplantıya çağrılır. Vilayet Encümeni mutlak ekseriyeti olmadıkça görüşmelere başlayamaz ve karar veremez. Oylarda eşitlik halinde başkanın tarafı tercih edilir. Encümen görüşmelerine mevcut üyelerin adları yazılarak tutanaklar düzenlenir. Birbirini izleyen üç toplantıya kabul edilir özrü olmadan katılmayan üye kanun gereğince çekilmiş sayılır.³⁹

Vilayet Encümeninin görevlerini şu şekildedir:⁴⁰

-Vali tarafından verilecek vilayet bütçesini inceleyerek görüşlerini raporla belirtmek.

³⁵ İUVKM, Madde,130-131.

³⁶ İUVKM, Madde,132-133.

³⁷İUVKM, Madde, 136-144.

³⁸ İUVKM, Madde,134-135.

³⁹ İUVKM, Madde,136-140.

⁴⁰ İUVKM, Madde,162.

-Her ay sonunda verilecek harcama cetvellerinin bütçeye uygun olup olmadığını inceleyerek onaylamak.

-Vilayet bütçesi ve genel meclis kararları doğrultusunda yapılacak arttırma ve eksiltme şartları hakkında görüş bildirerek bu konuda gerekli belgeleri düzenlemek.

-Önceden belirlenemeyen giderler karşılığında bütçeye konulan paranın harcama yerlerini ve şeklini tespit eder ve bir bölüm içindeki maddeden maddeye aktarmaları yapar (bölümden bölüme aktarma yapılması, genel meclis veya altıncı fıkraya ilişkin vilayet encümen kararıyla Padişah tarafından onaylanır).

-Mahalli hizmetlerle ilgili olarak Vilayet Genel Meclisine sunulacak iş projeleri hakkında görüşlerini bildirmek, acele durumlarda genel meclisin verebileceği kararları yine genel meclisin ilk toplantısında meclise sunmak şartı ile almak.

-Genel meclisin her toplantı yılı başlangıcında hususi idarenin işlerinin yürütülmesi ve eski kararların uygulama şekline dair meclise görüş bildirmek ve valinin hususi idareye ilişkin vereceği görevler hakkında görüş beyan etmek. Vilayet Encümeni bu kanunla vilayete ait olmayan hususları görüşemez.

Birbirine komşu iller arasında ortak ve yürütülmesi vilayet genel meclisine ait işler hakkında görüş birliği sağlanması veya ortak bir karar alınmasına gerek görülürse (Dâhiliye Nezareti'nin görüşü alındıktan sonra), o vilayetlerin genel meclis üyeleri arasından seçilmiş üyelerden oluşan bir Karma Encümen kurulur. Ancak bu Encümen valiler arasındaki işbirliği ile belirlenecek yerde toplanabilir.⁴¹

Karma Encümen, hangi vilayet içinde kurulursa o vilayet valisi veya görevlendireceği kimse tarafından idare edilecektir. Encümenin vereceği kararlar başkan tarafından ilgili vilayet valilerine bildirilir. Valiler, bu kararların kabul edilmesini veya edilmemesini mensup oldukları genel meclisin ilk toplantısında görüşme konusu yaparak sonucunu encümene başkanlık yapan kişiye bildirirlerdi. Genel Meclislerce Karma Encümen kararlarına olumlu görüş belirtildiği takdirde uygulanmasına ilgili valileri ortaklaşa başlarlar. Fakat taraflar olumlu görüşe varamazlarsa durum Şurayı Devletçe çözümlenmek üzere Karma Encümene başkanlık eden vali tarafından Dâhiliye Nezareti'ne iletilecektir.

Vilayet bütçesi âdî ve fevkalade olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Vilayet âdî bütçesinin gelir kaynakları ve giderleri olmasına karşın fevkalade bütçenin de gelir kaynakları ve harcamaları bulunmaktadır. Yeniden Vilayet Bütçesi oluşturulur ve gelirleri de saptanarak ona göre harcama cetvelleri düzenlenmiştir.⁴²

Vilayet âdî bütçesinin gelir kaynaklarını aşağıdaki maddeler oluşturmaktadır:⁴³

- Eğitim ve halka yardım için toplanan pay için aşara ve vergiye eklenen miktar ile yardım hisse senetleri düzenler. Yardım hisse menfaatleri vilayetçe eskisi gibi Ziraat

⁴¹Günel,a.g.e.,s.149-151.

⁴²İUVKM, Madde, 89.

⁴³ İUVKM, Madde,90.

OSMANLI DEVLETİ'NDE "1913TARİHLİ İDARE-İ UMUMİYE-İ VİLAYAT KANUN-İ MUVAKKATİ" İLE VİLAYET YÖNETİMİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

Bankalarına ödenecek ve karşılık olarak Banka Nizamnamesi gereğince Ziraat Nezareti'ne ödenmesi gereken gelir hissesi bankalarca vilayetlere verilir;

- Devlet yollarının nakit bedeli genel bütçede vilayet için tertip olunan yol vergisi parası vilayet genel meclis kararıyla dört günlük amele ücretinin o vilayette yetişkin sayısına göre arttırılır. Kıtık, savaş ve benzeri gibi olağanüstü durumlarda vilayetin bazı mahallerinde Yol Vergisinin tahsili mümkün olmadığı takdirde, umumi meclis veya vilayet encümeni kararıyla o kısım mükellefler hakkında bedenen çalışma usulü uygulanır. Yol vergilerini tamamladıkları halde bazı yolları karşılıksız tamamlamak isteyenler umumi meclis ve encümen kararıyla çalıştırılabilir. Köylülerin bu şekildeki talepleri o köyde genele uygulanır. Bedenen çalışan halka jandarma ve polis gözetmenlik yapar;

-Kurbanlık vergisi; kanunen belirtilen miktarı aşmamak üzere vilayet genel meclisince ilave edilecek mülk vergisi;

-Devlet tarafından umumi bütçeden ayrılan pay, vilayete ait taşınır ve taşınmaz malların getirisi ve bedeli karşılığı;

-Vilayette işlemek üzere tesis edilecek tramvay, minibüs, otobüs ve otomobil gibi vesaitler ve nakliye şirketlerinden her sene alınacak muayene miktarı ile ruhsatname ve işletme karşılığında beş liradan elli liraya kadar alınacak paralar; örnek çiftlik ve tarlaları, çiftlik okulları, damızlık hayvan ve ziraat alet depoları, sanayi okulları, sergiler, ticaret sergileri ve panayırlarının gelirleri ile ziraat alet bedelleri; vilayetçe tesis ve idare edilecek okulların gelirleri;

-Vilayet gazete ve matbaalarının gelirleri ile kanunlara uygun olarak yeraltı-üstü kaynaklarından gelen gelir ve vilayete yapılan yardımlar.

Âdî bütçenin harcama kısmı, vilayetteki memur ve özel hizmetlerin masraf ve maaşları; vilayet hususi gelirlerinin tahsil masrafı; yollar ve vilayetin işlerinin daimi ve tamir masrafları; tesis edilmiş devlet bina ve mallarının daimi, tamir masrafları; ilkokul, ortaokul, lise ve erkek öğretmen okullarının, liva okullarının maaşları, masrafları ve diğer okul inşaat, tamir masrafları ziraat ve sanayi okullarının idarelerine ait maaş, masraf, inşaat ve tamir masrafları; vilayet emlak ve gelir getirici yerlerinin tamiri, masrafı, vergisi ve sigorta bedeli; hayır kurumlarının masrafları; zamanı geçmiş faiz borçları; matbuat ve gazete giderleri; umumi meclisin ve vilayet encümeninin yiyecek içeceği ile kırtasiye masrafları, döşeme ve ufak tefek masraflar ile umumi meclis üyelerinin yevmiye, harcırah, encümen maaşları; genel meclisin seçim masrafları ve bunların dışında vilayetin hususi görevlerine dâhil veya kanunlarca hizmetlerin icrasından doğan masraflardan oluşmaktadır.⁴⁴

Vilayet fevkalade bütçesinin gelir kısmını, olağanüstü giderlerle ilgili olarak oranı Bütçe Kanunu ile belirlemek üzere Vilayet Genel Meclisince vasıtasız genel vergiler üzerine geçici olarak eklenecek ve tarh edilecek olağanüstü ek yüzdeler; faiz gelirleri; olağanüstü

⁴⁴ İUVKM, Madde,92.

harcamaya ait olarak gerekli genel bütçe gelirlerinden tahsis edilecek miktar; hibe ve vasiyet yolu ile biriken para; âdî bütçenin fazla gelirlerinden aktarılacak miktardan oluşmaktadır.⁴⁵

Vilayet fevkalade bütçesinin masraf kısmını vilayete ait hizmetlere dâhil her türlü inşaat ve yeni tesislerin masrafları ve âdî bütçeye ilişkin daimi masraflar dışında meydana gelecek istek ve geçici masraflar oluşturur. Umumi meclise sevk olunan masraflar daima vilayet bütçesine ithal mecburiyetindedir. Aksi takdirde bütçeye ithal edilmeyen masraflar, vali tarafından meydana gelecek bildiririm üzerine, Dâhiliye Nezareti'nce vilayet dairesi bütçesine ilave olunur. Bunun dışında umumi meclisin onayladığı bütçe bozulamaz. Vilayet bütçeleri için hesap devresi tam on iki aydan ve muamele zamanı iki aydan ibarettir. Bir yılın bütçesinden arta kalan miktar, ertesi yılın bütçesinde ait olduğu kısma ilave edilir.⁴⁶

Vilayet Umumi İdaresi ilk defa hükmi şahsiyet sahibi olmuş, görev ve yetkileri belirlenerek, muhtar idare hüviyetine kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu yeni kanunla önceki uygulamaya göre bazı yeni kaideler getirilmiştir. Vilayet Umumi Meclisinin oluşmasında artık eskisi gibi her kazadan dört üye (ikisi Müslim ve ikisi gayri Müslim) seçilmiyor ve kazaların nüfusu oranında üye seçilmektedir. Böylece artık üyeler etnik ve dini kökenine bakılmaksızın halkın iradesi ile seçilmeye başlanmıştır. Seçilmede son mebus seçimlerine katılan seçilmiş üyeler ile belediye meclis üyelerince yapılmaktadır. Kanunda kimlerin üye olabileceği, azalık süresi (dört yıl), üyelerin hukuki durumları ile meclisin çalışma tarzı daha ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Sonuç

Osmanlı Devleti 1699 Karlofça Antlaşması sonrasında bir taraftan devamlı topraklarını kaybederken diğer taraftan devleti tekrar eski güçlü dönemine getirebilmek için ıslahat hareketleri yapmıştır. Fransız İhtilali sonrasında Avrupa'da başlayan milliyetçilik akımının Osmanlı Devleti'nde Balkanlardan başlayarak etkisini göstermeye başlamıştır. Osmanlı Devleti II. Mahmut ile beraber Fransa'da başlayan üniter devlet yapısı gibi merkezîyetçi bir yapıya yönelik reformlar yapmıştır. Devlet aynı zamanda ülke içindeki Gayrimüslim halkın devletten ayrılma istek ve isyanlarının, yabancı devletlerin Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahalesinin önünü kesebilmek amacıyla taşrada II. Mahmut, Abdülmecit, Abdülaziz dönemlerinde devamlı yeniden yapılanma, yerel halkın yönetime katılmasının sağlanması için reformlar yapılmıştır. Bu amaçla taşrada yerel meclisler oluşturulmuş, halkın meselelerinin bu meclislerde müzakere edilmesi sağlanmıştır. Bu yerel meclisler, Muhassıl Meclisleri, Tanzimat Meclisleri, Büyük Meclis, Küçük Meclis, 1964 Tuna Eyalet Nizamnamesi ile Vilayet İdare ve Vilayet Umumi Meclisleri şeklinde olmuştur.

II. Meşrutiyet ile beraber yaklaşan Balkan Savaşları ve I.Dünya Savaşı nedeniyle tekrar taşra yönetimin yerel halkın devlete bağlılığı ve halkın yönetime katılmasını sağlayacak

⁴⁵ İUVKM, Madde,91

⁴⁶ İUVKM, Madde,93.

OSMANLI DEVLETİ'NDE “1913 TARİHLİ İDARE-İ UMUMİYE-İ VİLAYAT KANUN-İ MUVAKKATI” İLE VİLAYET YÖNETİMİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

çalışmalar başlamıştır. Ancak bu çalışmalar Balkan Savaşları nedeniyle bir süre gecikmiş, fakat I.Dünya Savaşı öncesinde “1913 Tarihli İdare-İ Umumiye-Vilayet Kanunu Muvakkati” ile yeniden ve çok ayrıntılı biçimde yapılandırılmıştır.

Geçici yasada vilayette valinin yetki genişliği ve sorumluluk alanları çok ayrıntılı bir biçimde belirtilmiş, vilayet İdare Meclisi üyelerinin oluşumu ve görevleri, vilayette görev yapan memur ve kurum müdürleri yer almıştır. Vali artık merkezin taşradaki yetki temsili olurken aynı zamanda yerel yönetimden de sorumlu hale gelmiştir. Vilayette bürokrasi tamamen yerleşmiştir.

1913 tarihli Kanun, “Vilayet Umumi İdaresi” başlığı altında Vilayet Hususi İdaresi, Vilayet Bütçesi, Vilayet Umumi Heyeti, Vilayet Encümeni ve Karma Encümen olmak üzere bölümlere ayrılmıştır. Yasal olarak bütçeye sahip olması nedeniyle, Umumi Meclis karar alma mekanizmasından sıyrılarak uygulama ve denetleme yetkisine de sahip olmuştur. Umumi Meclis önce, geçen yılın bütçesini, sonra yeni yılını onaylar ve yürürlüğe konmak üzere sevk eder. Âdî ve fevkalade bütçeleri, alınacak borçlar ve harcama cetvelleri meclisçe belirlenerek tasdik edilir hale gelmiştir.

Vilayette konulacak vergilerin belirlenmesi konusu artık meclisin görevleri arasından çıkarılmış, fakat bunun yerine vilayetteki her türlü gelir getirici yeraltı ve üstü kaynaklarının, ulaşımın yapılması için ruhsat verilmesi; taşıtlardan vergi alınması; deniz ve akarsu ticaretinden sağlanacak gelir ilave edilmiştir. Ayrıca vilayette bayındırlık hizmetleri; örnek çiftlik ve tohum ıslahane tarlaları, okulları ve ziraat ile tarımı, sanayi, ticareti geliştirici her türlü yatırımı yapmak; orman yetiştirilmesi, yabancı hayvan ve ağaçların ıslahı; iktisat sandıklarının kurulması; sanayi, ticaret odaları ile okullarının açılması ile ilgili kararların verilmesi umumi meclisin görevleri arasına girmiştir.

Vilayet Hususi İdaresi altında vilayete ait her türlü taşınır ve taşınmaz mallar ile gelir getirici devlet malları toplanmıştır. Vilayetin her türlü ihtiyacı genel meclis tarafından belirlenir ve encümenler ile hususi idare tarafından uygulanarak yine umumi meclisçe denetlenmesi gerçekleştirilir.

Görüldüğü gibi taşra teşkilatında II. Mahmut ile başlayan reform hareketi Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde devam etmiştir. 1913 Tarihli İdare-İ Umumiye-Vilayet Kanunu Muvakkati Osmanlı Devleti'nde vilayet idaresinde çok önemli bir düzenleme olmuş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin de vilayet idaresinin temelini oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

- AKŞİN, Akşin, "1839'da Osmanlı Ülkesinde İdeolojik Ortam ve Osmanlı Devleti'nin Uluslararası Durumu", **Mustafa Reşid Paşa ve Dönemi Semineri Bildiriler**, 13-14 Mart 1985, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1994
-, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yayınevi, Ankara, 1998.
- BAHTİYAR, Yılmaz, "İL Özel İdaresi", **TİD**, S. 379, Haziran, Ankara, 1988.
- BAYKARA, Tuncer, "Mustafa Reşid Paşa'nın Medeniyet Anlayışı", **Mustafa Reşid Paşa ve Dönemi Semineri Bildiriler**, 13-14 Mart 1985, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1994.
- BERKES, Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 1978.
- ÇADIRCI, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Türk Tarih Kurumu Yayını. Ankara, 1991.
-;"Osmanlı Döneminde Yerel Meclisler", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 5, Eylül, Ankara, 1993.
- ÇAVDAR, Tevfik,"1913 İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunu ve Genel Meclis Üyelerinin Mesleklerine İlişkin Nitelikleri", **TODAİE**, Cilt VI, S.1, Mart 1983.
- DAVISON, Roderic H., **Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform**, Cilt 1, Çev. Osman Akınbay, Papirüs Yayınları, İstanbul, 1997.
- ENGELHARDT, **Tanzimat ve Türkiye**, 1. Basım, Çev. Ali Resat, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999.
- GÖRELİ, İsmail Hakkı, "Memleketimizde Vilayet İdaresi Tarihine Bir Bakış", **İdare Dergisi**, Yıl 16, S. 173, Mart-Nisan, Ankara, 1945.
- GÖZÜBÜYÜK , Şeref, **Türkiye'de Mahalli İdareler**, TODAİE Yayını, Ankara, 1967.
- GÜNAL, Bünyamin,**İL Özel İdaresi Kanunu**, İstanbul, 1987.
- IŞIK, Halil" *Mülki İdare Sisteminin Tarihçesi*", **TİD**, Aralık, Ankara, 1993.
- "İDARE-İ UMUMİYE-İ VİLAYAT KANUN-İ MUVAKKATİ", *Düstur*, Tertip 2, Cilt 5, İstanbul, Ref.No:3268, Hicri 17 R.Ahir 1331, Rumi 13 Mart 1329, Miladi 26 Mart 1913,
- "İL ÖZEL İDARESİNDE YENİDEN DÜZENLEME", **TODAİE**, C. 2, S. 1, Mart, Ankara, 1969.
- İNALCIK, Halil,"*Tanzimatın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri*", **BELLE TEN** , Cilt XXVIII, S. 112, Ankara, 1964
- KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, Cilt 7, TTK Basımevi, Ankara, 1988.
- KAYNAR, Reşat, **Mustafa Reşit Pasa ve Tanzimat**, TTK Basımevi, Ankara, 1991.
- KÜÇÜK, Cevdet Küçük,"*Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi ve Tanzimat*",**Mustafa Reşid Paşa ve Dönemi Semineri Bildiriler**, 13-14 Mart 1985, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1994.

OSMANLI DEVLETİ'NDE "1913TARİHLİ İDARE-İ UMUMİYE-İ VİLAYAT KANUN-İ MUVAKKATİ" İLE VİLAYET YÖNETİMİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

- NADAROĞLU, Halil, **Mahalli İdareler**, Yenilenmiş 5. Baskı, Beta Yayım Dağıtım, İstanbul, 1994.
- ONAR, Sıddık Sami, **Amme Hukukunun Umumi Esasları**, Cilt 2, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966.
- ONARAN, Alim Şerif, "*Vilayet Hususi İdareleri*", **İdare Dergisi**, S. 272, Eylül-Ekim, Ankara, 1961.
- ORTAYLI, İlber, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840 -1880)**, TTK Basımevi, Ankara, 2000.
- OSMAN, Meriç, "*İl Mahalli İdaresi*", **TİD**, S. 370, Ankara, 1986.
- SENCER, Muzaffer, **Türkiye'nin Yönetim Yapısı**, 2. Baskı, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1992.
- SEYYİTDANLIOĞLU , Mehmet, "*Tuna Vilayeti Nizamnamesi*", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 5, S. 2, Mart, Ankara, 1996.
- TAMER, Mustafa Tamer, "*İl ve İlce Meclisleri*", **TİD**, Yıl 65, Mart, S. 398, Ankara, 1993.
- TÖNÜK, Vecihi, **Türkiye'de İdare Teşkilatı**, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 1945.
- TURAL, Erkan, "*1881 Hersek İsyanı, 1863 Eyalet Teftişleri ve 1864 Vilayet Nizamnamesi*", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 13, Sayı 2, Nisan, Ankara, 2004.
- YAMAN, Talat Mümtaz, **Osmanlı İmparatorluğu Mülki İdaresinde Avrupalılaşıma Hakkında Bir Kalem Tecrübesi**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1940.
- ZÜRCHER, Eric Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, 16. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.